

DESCRIPTIEVE BEWIJSKRACHT

OMSCHRIJVING VAN DE METHODE

CONTACTGERICHT SPELEN EN LEREN

DOOR SARAH CLAUWAERT (M.SC)

JULI 2015

KU LEUVEN

INHOUD

Naam van de interventie.....	2
Doel van de interventie.....	2
Doelgroep van de interventie	3
Aanpak	5
FASE 1: Ouders volgen de basiscursus Contactgericht Spelen en Leren	5
FASE 2: Ouders draaien een programma	8

DESCRIPTIEVE BEWIJSKRACHT (OMSCHRIJVING) CSL-METHODE

NAAM VAN DE INTERVENTIE

Contactgericht Spelen en Leren (CSL)

DOEL VAN DE INTERVENTIE

Algemene doelstellingen van de CSL-methode:

- Het kind met ASS en zijn/haar ouders hebben wederzijds contact met elkaar;
- De ouders hebben zelf de regie over de begeleiding van en zorg voor hun kind. Ze bezitten en hanteren vaardigheden, kennis en een accepterende basishouding bij het opvoeden en stimuleren van de ontwikkeling van hun kind;
- Het kind ontwikkelt zich op vlak van communicatie, interactie en adaptief gedrag in een omgeving die open en veilig is.

Deze algemene doelstellingen worden geoperationaliseerd door volgende subdoelen:

Ouders:

- Ouders voelen zich competent en ervaren minder stress in hun ouderrol;
- Ouders begrijpen het gedrag van hun kind in een situatie;
- Ouders creëren een veilige en open omgeving voor hun kind;
- Ouders stimuleren doelgericht, doordacht en planmatig de ontwikkeling van hun kind;
- Ouders handelen op een manier die past bij het kind en de situatie op dat moment;
- Ouders communiceren begrijpend en invoelend met hun kind;
- Ouders volgen het kind in zijn/haar activiteiten (bv. spel);
- Ouders zijn rustig, ontspannen en accepterend in het contact met hun kind.

Kind:

- Het kind communiceert op een manier die begrepen wordt door zijn/haar omgeving (praten, gebaren, wijzen, meenemen);
- Het kind toont acceptabel gedrag dat hem/haar helpt in een situatie die hij/zij moeilijk begrijpt of aankan;
- Het kind beschikt over probleemoplossende vaardigheden;
- Het kind is in staat tot emotieregulatie (bv. laat zichzelf kalmeren, kan zelfstandig rustig worden, kan gevoelens uitdrukken);
- Het kind heeft plezier;
- Het kind heeft een gevoel van invloed hebben op – en gehoord worden door – de omgeving;
- Het kind maakt een leerproces door waarin het leert vanuit intrinsieke motivatie.

Opmerking: Omwille van de centrale plaats die “maatwerk” inneemt in de CSL-interventie is het niet mogelijk om doelen te formuleren die tegelijk heel specifiek zijn én voor elk kind toepasbaar zijn. Bovenstaande doelen zijn bijgevolg vrij algemeen geformuleerd en vormen het kader waarbinnen de meer specifieke doelen individueel per kind opgesteld worden tijdens de interventie. Een voorbeeld om dit te duiden is het concept communicatie. Stichting Horison kan niet de algemene doelstelling vooropstellen dat “het kind verbaal kan communiceren op

niveau van de differentiatiefase in taalontwikkeling” omwille van de enorme individuele verschillen tussen kinderen met ASS. Sommige kinderen kunnen reeds vlot verbaal communiceren bij aanvang van de interventie, waar het voor ander kinderen al een grote stap kan zijn dat ze hun favoriete koekje kunnen aanwijzen. Ook de brede leeftijdscategorie waar stichting Horison zich op richt (zie doelgroep in Tabel 8), en het principe dat ouders de doelen opstellen en hierin dus prioriteiten kunnen aangeven, maken dat de interventiedoelen op een algemeen niveau geformuleerd zijn en pas tijdens de interventie per individu gespecificeerd worden.

DOELGROEP VAN DE INTERVENTIE

De doelgroep bestaat uit:

- Kinderen met (een vermoeden van) autismespectrumstoornis.
- Ouders van kinderen met (een vermoeden van) autismespectrumstoornis.

Indicaties en contra-indicaties:

De ouders zijn de kern van de interventie. Omdat zij het programma voor hun kind draaien wordt de werkzaamheid van de interventie door hen gegarandeerd. Omwille van deze essentiële rol, die vervuld wordt door de ouders, zijn er voornamelijk indicaties voor hen geformuleerd.

Indicaties voor de ouders:

1. De ouders moeten bereid zijn tot zelfreflectie.
2. De ouders willen de regie nemen over de zorg voor hun kind.
3. De ouders zijn op zoek naar een methode die vertrekt van hun kind en waar maatwerk de standaard is. Ze geloven in de mogelijkheden van hun kind en zijn op zoek naar een methode die uitgaat van deze mogelijkheden. (Wat impliceert dat dit geen methode is voor ouders die op zoek zijn naar een standaard programma dat vastligt in voorschriften en protocollen.)
4. De ouders zijn bereid om de tijds- en de financiële investering te doen die verbonden zijn aan de interventie.
5. De ouders willen de ontwikkeling van hun kind stimuleren.
6. De ouders maken zelf de bewuste en goed geïnformeerde keuze om te starten met deze interventie. (Wat impliceert dat de interventie nooit opgelegd kan worden.)

Indicaties voor de kinderen:

1. Een (vermoeden van) autismespectrumstoornis (Een officiële diagnose is dus geen voorwaarde, enerzijds omdat stichting Horison geen kinderen wil uitsluiten die nog een diagnostisch traject aan het doorlopen

zijn, anderzijds omdat men geen ouders wil uitsluiten die, na het lezen van informatie over de methode, het gevoel hebben dat ze hierin de ondersteuning vinden die ze zoeken.)

2. Ontwikkelingsleeftijd tussen 0 en 12 jaar (Een jongere van bijvoorbeeld 15 jaar met een ontwikkelingsleeftijd van 6 jaar behoort dus tot de doelgroep.)

Contra-indicaties voor ouders:

Ouders die zich psychisch gezien niet in een stabiele situatie bevinden op het moment van inschrijving voor de interventie. Hierbij denkt stichting Horison aan problematieken als een burn-out of depressie.

Contra-indicaties voor kinderen:

Voor kinderen zijn er geen contra-indicaties geformuleerd. Er zijn geen beperkingen op basis van IQ, comorbiditeit, meervoudige handicaps, gebruik van medicatie,... Net omdat de methode volledig op maatwerk is gebaseerd, is het mogelijk om het programma aan te passen aan de eigenheid van elk kind (dat binnen bovenstaande indicaties valt).

Opmerking: Indien ouders, na het lezen van bovenstaande informatie, twijfelen of zij (of hun kind) binnen de doelgroep passen, kunnen ze steeds vrijblijvend contact nemen met stichting Horison.

AANPAK

A. Beschrijving van de methodiek

Inleiding

Contactgericht Spelen en Leren is een relatiegerichte methode die ontwikkeld is door Anneke Groot, directeur van stichting Horison (opgericht in 1998). CSL wil ouders van kinderen met autismespectrumstoornis (ASS) ondersteunen in de opvoeding en in het stimuleren van de ontwikkeling van hun kind. Enerzijds door hen vaardigheden te leren ter **versterking en/of bijsturing van hun opvoedingshandelen**. Anderzijds door hen handvatten te bieden om een **optimale leeromgeving** te creëren voor contact met en ontwikkeling van hun kind, in de vorm van een thuisprogramma. Horison kijkt naar ontwikkeling vanuit de visie van Martine Delfos (2013), zij stelt dat kinderen met ASS een ontwikkelingsvertraging en/of een ontwikkelingsversnelling kunnen hebben. Om hierop af te stemmen moeten steeds ontwikkelingsdoelen op maat worden gesteld. Vanuit deze doelen worden leerervaringen aangeboden die afgestemd zijn op de (emotionele) ontwikkelingsleeftijd van een kind. De kern van de CSL-interventie is het **houdingsbewustzijn** (attitude en bewust werken/bezig zijn met attitude) dat ouders ontwikkelen.

Ouders staan centraal in de methode; zij worden door stichting Horison ondersteund en opgeleid om hen in staat te stellen zelf de regie te nemen over de zorg voor hun kind. Hierbij wordt maximaal aanspraak gemaakt op de ervaringsdeskundigheid en eigen kracht van ouders.

De **eerste fase** van de interventie bestaat uit een oudercursus, de “basiscursus CSL”. Deze cursus wordt aangeboden in twee modules van drie dagen en wordt meerdere malen per jaar georganiseerd op verschillende locaties in Nederland. De kostprijs voor deelname is €285 per module, inclusief cursusmateriaal. De actuele cursusagenda kan op de website van stichting Horison geraadpleegd worden. Tijdens de cursus krijgen ouders de methodiek en visie van CSL in de vingers.

De **tweede fase** van de interventie bestaat er vervolgens uit dat ouders aan de slag gaan met de CSL-methode door het opstarten van een speelprogramma voor hun kind, en door het hanteren van de principes en uitgangspunten van CSL in hun alledaagse opvoeding. Op die manier kunnen ouders actief werken aan de ontwikkeling en moeilijkheden van hun kind, maar ook aan hun eigen competentie en attitude. Ouders kunnen de tweede fase in principe zelfstandig uitvoeren na het volgen van de cursus. Ze kunnen echter ook op verschillende manieren en momenten de ondersteuning van stichting Horison inroepen.

FASE 1: OUDERS VOLGEN DE BASISCURSUS CONTACTGERICHT SPELEN EN LEREN

De basiscursus Contactgericht Spelen en Leren is in twee modules van drie dagen (elke dag +/- 9 tot 17u) opgedeeld. De modules worden georganiseerd met één maand tussentijd. Meestal zijn er een 10-tal deelnemers en één of twee trainers. De aanwezigheid van andere ouders zorgt voor een interactief gebeuren waarbij deelnemers elkaar inspireren en kunnen helpen om tot bepaalde inzichten te komen. In de eerste module staat het geven van informatie centraal, daarnaast wordt er gewerkt aan de basishouding die essentieel is voor het programma en het contact maken met het kind. In de tweede module wordt er meer concreet gewerkt rond het uitbouwen van een programma. Ouders krijgen van de twee modules een handleiding mee naar huis en een werkboek om concreet aan de slag te gaan. Daarnaast krijgen ze veel informatie omtrent boeken, materiaal en eventueel aanvullende cursussen die voor hun specifieke situatie interessant kunnen zijn.

Opmerking: Horison organiseert ook een introductiecursus over de methode. Deze cursus is bedoeld voor mensen die geïnteresseerd zijn in de principes van CSL, maar (nog) niet in het opzetten van een thuisprogramma. De

interventie Contactgericht Spelen en Leren omvat het totaalpakket, wat wil zeggen dat het opzetten van een thuisprogramma met speelkamer geïmpliceerd is. Hiervoor is het noodzakelijk om de basis cursus te volgen.

VERLOOP VAN MODULE 1

Na een introductie over CSL, de achterliggende methoden en stichting Horison, krijgen ouders eerst en vooral informatie over ASS. Dit is echter niet de “standaard” informatie, die de meeste ouders reeds kennen, maar net informatie die ouders **inzicht geeft in de problematiek en de beleving** (manier waarop het kind de wereld ervaart) **van hun kind**. De problematiek wordt belicht vanuit het perspectief van personen met ASS. Hierbij komen zaken als sensorische informatieverwerking, cognitieve informatieverwerking, dyspraxie en ontwikkeling aan bod. Er wordt zowel een ruim kader aan informatie aangereikt als concreet ingegaan op de betekenis van deze zaken voor het kind en de manier waarop het in de wereld staat.

Vertrekkend vanuit deze informatie en het vernieuwde inzicht in de problematiek worden ouders vervolgens uitgenodigd om hun eigen **attitude** ten aanzien van het kind onder de loep te nemen. Het uitgangspunt is de visie dat de attitude van mensen, ten aanzien van anderen, aangestuurd wordt door hun overtuigingen over die mensen (Kaufman, 1999). In de cursus worden manieren aangereikt om de eigen overtuigingen te onderzoeken en na te gaan welke invloed deze hebben op de attitude en het handelen ten aanzien van het kind. Ouders kunnen ervoor kiezen om bewuster om te gaan met hun overtuigingen en op die manier hun attitude te veranderen. Zo kunnen ze tot de onvoorwaardelijk accepterende basishouding komen die de essentie vormt van CSL. Het inzicht dat voortkomt uit de informatie in het eerste stuk van de cursus kan hierbij helpen. Net omdat ouders beter begrijpen hoe hun kind de wereld beleeft kunnen ze hier anders over gaan denken, en zich vervolgens ook anders opstellen ten aanzien van hun kind.

In een volgend stuk wordt ingegaan op **contact**. Ouders krijgen handvatten aangereikt om met hun kind in contact te treden. Het hebben van contact vormt namelijk de ingang voor het werken aan ontwikkeling. Contact maken is voor kinderen met ASS een grote uitdaging, de informatie die de ouders aan het begin van de cursus kregen geeft hen inzicht in de moeilijkheden die kinderen hierbij kunnen ondervinden. Door vanuit deze informatie te vertrekken en hier rekening mee te houden, en door het kind tegemoet te treden vanuit een basishouding van acceptatie, kan er contact ontstaan of kan het huidige contact uitbreiden. Ouders leren zaken als afstemmen op het kind, controle geven, meedoen en hun expressie gebruiken. Op die manier krijgen ze een rugzak aan bagage waarmee ze thuis het contact met hun kind kunnen uitbouwen.

Het laatste aspect dat in deze module wordt besproken is dat van **“moeilijk te begrijpen gedrag”**. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de verschillende redenen waarom kinderen zulk gedrag stellen, en manieren om ermee om te gaan. Zo krijgen ouders aangeleerd hoe ze best reageren op uitdagend gedrag (niet bekrachtigen, rustig blijven,...) en hoe ze situaties kunnen analyseren om meer inzicht te krijgen in de functie van- of de reden achter het gedrag (ABC-schema). Ook wordt er gesproken over emoties en emotionele ontlading.

Conclusie module 1: Ouders verkrijgen door deze module een basis die ze actief kunnen inzetten in de opvoeding van hun kind. Ze hebben enerzijds kennis verkregen, die hen een dieper inzicht geeft in de beleving en de problematiek van hun kind. Anderzijds hebben ze manieren geleerd om aan hun eigen basishouding te werken, en om die houding in te zetten. Deze basis van informatie en attitude kunnen ouders gebruiken bij het bewust contact maken met hun kind, maar ook in het alledaagse opvoedingsgebeuren, en in situaties waarin hun kind “moeilijk te begrijpen gedrag” stelt. Hiermee zijn ze gestart met het traject van de interventie. De ouders hebben nu een maand de tijd om aan de slag te gaan met de zaken die ze tot nu toe geleerd hebben, zich eventueel te verdiepen in boeken die werden aangeraden, hun kind te observeren vanuit hun vernieuwd inzicht, en zo hun vragen of bedenkingen te verzamelen voor het tweede deel van de cursus.

VERLOOP VAN MODULE 2

Bij de start van deze module worden er eerst en vooral **ervaringen uitgewisseld**. Startvragen zijn: “Hoe is het gegaan de afgelopen maand?” en “Wat willen jullie zeker nog leren?”. Hierbij nemen de cursusleiders nota van de zaken waarbij ouders vragen hebben of die ze als moeilijk ervaren hebben. Ze proberen deze zaken op te nemen op relevante momenten en zeker voor het einde van de cursus te behandelen.

Na dit uitwisselmoment wordt de cursus gestart met een korte **herhaling** van de vorige module. De belangrijkste punten worden kort overlopen. Vervolgens is er een uitbreiding van het stuk rond **attitude** dat in de vorige module aan bod kwam. Er wordt concreet geoefend met de “option-dialoog” (Kaufman, 1999), een vraaggesprek tussen een “mentor” en een “zelfonderzoeker” waarin overtuigingen onderzocht worden om van daaruit aan attitude te werken.

In module 1 werd veel aandacht besteed aan het maken of uitbouwen van contact met het kind. In deze module wordt verdergegaan: wat als het contact er is? Eens ouders contact hebben met hun kind kunnen ze hem/haar gaan uitnodigen om te leren. Hierbij is attitude echter weer heel belangrijk, want eens er gesproken wordt over leren is er het risico dat ouders hun kind onder druk gaan zetten, wat het leerproces niet ten goede komt. Om dit te vermijden wordt er gewerkt rond het “**geloven in je kind**”, waarbij het essentieel is dat ouders geloven dat hun kind allerlei zaken kan bijleren en zich kan ontwikkelen, maar dat ze dit niet nodig hebben om zich goed te voelen. Ouders leren in deze fase dat ze hun doelen hoog mogen stellen, maar hun verwachtingen niet. Ze leren manieren om hier, in zichzelf, aan te werken. Zo komen ze tot een rustige, maar gemotiveerde houding zonder stress over dat het kind “dit of dat moet bereiken”, en waardoor het kind geen druk ervaart om iets te “moeten leren”.

Na het stuk rond attitude wordt er ingegaan op de **techniek van contactgericht leren**. Er wordt, aan de hand van het werkboek dat ouders stelselmatig invullen, gewerkt rond: Doelen opstellen (SMART), Motivatie van het kind (zoeken naar datgene wat het kind interesseert/motiveert en dit inzetten), Opdrachten communiceren (kleine stapjes, kind de tijd geven,...) en Bekrachten (als ook maar het kleinste stapje gelukt is). Verder wordt er uitleg gegeven rond de **fasen in het proces van spelen en leren**. Er wordt namelijk gestart met “meedoen”, volledige controle bij het kind, maar geleidelijk aan werkt men via wederkerigheid toe naar de laatste fase waarin spelen en leren op voorwaarde van de ouder gebeuren. Deze fasen zullen nooit volledig afgelijnd verlopen; in één sessie kunnen er momenten zijn van controle bij het kind en de ouder.

Na deze informatie wordt er tijd gemaakt voor het opstellen van een “**werkplan**” waarin ouders hun korte- en lange-termijndoelen noteren en deze combineren met de motivaties van hun kind. Zo komen ze tot een plan dat de basis vormt voor hun programma. De cursusleiders inspireren en geven tips, maar ook deelnemers ondersteunen elkaar met ideeën. In de handleiding vinden ouders informatie rond ontwikkeling, deze kan hen helpen bij het opstellen van de doelen.

In het laatste deel van de cursus wordt er ingegaan op de **concrete organisatie** van het opzetten van een programma: Hoe maak je een speelkamer (welke materialen, wat is gepast voor mijn kind,...)? Wat als mijn kind niet in de speelkamer wil? Ga ik aan de slag met spelbegeleiders (spelers)? Indien ja, hoe stel ik een spelersteam samen en hoe manage ik dit?... Ook wordt er ingegaan op de rol van ouders die een programma draaien: hoe omgaan met leiderschap en onzekerheden omtrent leiding nemen, bv. “moet ik dan alles weten als ouder?”. De eigen kracht van ouders wordt nogmaals benadrukt, het vertrouwen in de ouders uitgesproken. Er worden ook manieren besproken waarop ouders zelfzorg kunnen inbouwen.

De cursus wordt **afgesloten** met een kringgesprek rond inspiratiebronnen. Dan volgt het afscheid, waarbij de deelnemers, die elkaar doorheen de cursus heel goed hebben leren kennen, vaak gegevens uitwisselen om contact te houden en hun netwerk uit te breiden.

Conclusie module 2: Ouders hebben, na het doorlopen van deze module, concrete handvatten, ideeën en technieken verkregen die hen in staat stellen om zelfstandig het programma uit te bouwen. In de cursus hebben ze “de theorie” geleerd, nu moeten ze zelf aan de slag.

*Ouders die na de cursus **extra ondersteuning** van Horison willen, kunnen beroep doen op:*

- *Telefonische ondersteuning (€50 per uur)*
- *E-coaching, pakket van 13 modules dat ouders stelselmatig verder helpt met hun programma (€75)*
- *Coaching aan huis: mensen van Horison komen op huisbezoek, de prijs is afhankelijk van de lengte van het bezoek.*
- *Intensieve coaching: hierbij komen twee mensen van Horison 2 à 3 dagen aan huis om mee het programma op te starten, met het kind te spelen, spelers op te leiden,... De prijs is eveneens afhankelijk van de lengte van het bezoek.*

Daarnaast wordt er één keer per jaar een spelerscursus georganiseerd, ouders die hun spelbegeleiders willen trainen kunnen hen inschrijven voor deze cursus.

Opmerking: De tarieven van de cursussen en coachings zijn gebaseerd op de draagkracht van het gemiddeld Nederlands gezin. Als de tarieven voor bepaalde gezinnen te hoog liggen kunnen deze steeds contact nemen met Horison om na te gaan of er een andere financiële regeling mogelijk is.

FASE 2: OUDERS DRAAIEN EEN PROGRAMMA

Een CSL-programma is steeds **volledig op maat van het kind en zijn/haar gezin**. Bijgevolg is er geen vast protocol dat ouders moeten volgen bij het uitwerken en draaien van zo'n programma. Er zijn ook geen voorschriften op gebied van intensiteit of duur van het programma. Horison gaat wel uit van het idee dat “hoe intensiever men werkt, hoe meer uitkomsten er zullen zijn”. Ouders kiezen de intensiteit van het thuisprogramma aan de hand van de zorgvraag van hun kind en de draagkracht van het gezin; de cursus biedt ouders de informatie om keuzes te maken over hoe intensief zij CSL willen toepassen voor hun kind. Dit intensief werken mag echter nooit in strijd zijn met de draagkracht en/of motivatie van de ouders en het kind. Bijgevolg neemt Horison de “eigen regie door ouders” als uitgangspunt m.b.t. de intensiteit en duur van het programma. Als men aan ouders zou opleggen hoeveel ze moeten spelen met hun kind, of hoe lang ze hun programma moeten draaien, zou er voorbijgegaan worden aan dit principe. Horison vertrouwt erop dat ouders, vanuit hun ervaring en kennis over hun kind en met de bagage van de cursus, een programma kunnen opstellen dat ze zelf haalbaar vinden en dat afgestemd is op de noden en draagkracht van het kind.

Het feit dat er geen voorschriften of protocollen zijn voor het verloop, de intensiteit of de duur van het programma, wil niet zeggen dat er geen kader is waarbinnen het programma uitgebouwd wordt. Dit kader wordt aan ouders meegegeven doorheen de cursus en bestaat uit de verschillende elementen die hier uitgebreid beschreven worden.

De speelkamer

Ouders kiezen in hun huis een ruimte die ze zullen inrichten als speelkamer. Idealiter is dit een ruimte die voor niets anders gebruikt wordt. Dit is echter niet voor iedereen mogelijk, in dat geval kan bijvoorbeeld de slaapkamer

van het kind gebruikt worden. De speelkamer wordt prikkelarm ingericht, bij voorkeur met een egale vloer (die nat mag worden), volspectrum licht, ramen die afgeplakt zijn met licht-doorlatende folie en planken aan de muur waarop het speelgoed kan. Vervolgens richt men de kamer in met meubels en speelgoed dat bij de individuele noden van het kind past. Wil men bijvoorbeeld nog veel op de vloer zitten spelen en rollebollen, dan kan een matras of dikke mat voorzien worden. Is het kind al wat ouder en maakt het graag tekeningen, puzzels, of andere knutselwerkjes, dan kan men een tafel met twee stoelen zetten. Als men graag aan grove motoriek wil gaan werken kan een trampoline, grote bal of spiegel in de ruimte geplaatst worden. Als het kind veel interesse heeft in water kunnen er emmertjes en potjes voorzien worden,... De lijst gaat eindeloos door. Ouders hebben tijdens de cursus de interesses en motivatie van het kind opgelijst en kunnen hier rekening mee houden bij het inrichten van de speelkamer. Verder weten ze, via hun doelen, welke richting ze uitwillen op gebied van ontwikkeling, en kunnen ze hiervoor reeds materiaal voorzien. Het belangrijkste is dat de speelkamer een aangenaam en gezellig gevoel geeft. De ruimte wordt helemaal op maat van het kind ingericht, waardoor het kind zich er veilig kan gaan voelen. Ouders kunnen er helemaal tijd nemen voor hun kind en even alle andere zaken (huishouden, werk,...) loslaten.

Ouders die dit willen kunnen in de speelkamer een webcam installeren, of een one-way-screen maken in de deur. Zo kunnen ze andere spelers of hun partner observeren, en eventueel beelden maken van de sessies om te gebruiken als leer- of feedbackmateriaal voor zichzelf of anderen.

Contact

De basis van CSL is contact maken door afstemming op het kind. Eens de speelkamer klaar is kunnen ouders starten met speelsessies in de kamer. De lengte van een sessie ligt niet vast, dit kan in het begin een kwartiertje zijn en verder opgebouwd worden, of meteen al één of twee uur zijn als dit lukt voor ouder en kind. Ouders zullen zelf moeten aanvoelen hoe lang een sessie kan duren voor hen en hun kind. Het eerste doel is dat ouders contact maken, door volledig op het kind af te stemmen vanuit hun attitude van onvoorwaardelijke acceptatie en door rekening te houden met de prikkelverwerking en ontwikkelingsleeftijd van hun kind. Dit doen ze tijdens het spelen in de speelkamer, maar kunnen ze ook blijven doen tijdens andere momenten (eten geven, verzorging,...). Het bijzondere aan de speelkamer is dat het kind de controle heeft, de ouders volgen het kind in zijn/haar activiteiten. Ze doen mee met wat het kind doet (bv. ook met rituelen van het kind), ze wachten tot het kind initiatief neemt, ze zijn expressief en trachten steeds op één of andere manier te participeren in de activiteit van het kind. Ouders proberen ook op speelse manieren oogcontact te maken, bv. door spelletjes via de spiegel. Tijdens het contact maken oordelen ouders niet en stellen ze geen verwachtingen.

De lengte van deze fase zal afhangen van kind tot kind en het contact maken zal de ene dag al wat beter lopen dan de andere. Ouders zullen doorheen deze fase manieren ontdekken om contact te krijgen met hun kind en dit vast te houden. Wanneer ze zich hiermee vertrouwd genoeg voelen en momenten van speels contact beleven met hun kind is de basis gelegd voor de volgende fase: leren en ontwikkeling.

Uitnodigen tot leren

Ouders hebben, aan de hand van het cursusmateriaal (en eventueel extra literatuur), doelen opgesteld voor hun kind. Deze doelen kunnen gaan over taalontwikkeling, fijne en grove motoriek, sociale vaardigheden, aandacht, zintuiglijke vaardigheden,... In het cursusmateriaal vinden ouders verwijzingen naar manieren om de ontwikkeling van hun kind in kaart te brengen (bv. ABLLS), maar ook om bv. zicht te krijgen op het sensorische profiel van hun kind. Voor sommige ouders kan zo'n assessment helpen om hen een duidelijker startpunt te geven voor het opstellen van doelen. Andere ouders hebben een goed zicht op wat ze hun kind eerst willen aanleren en kunnen

zo starten met het stimuleren van de ontwikkeling. Bij het werken aan doelen tijdens sessies in de speelkamer is het belangrijk om steeds vanuit de volgende CSL-principes te werken:

- Motivatie en interesse van het kind vormen het uitgangspunt
- Eigen attitude is en blijft essentieel (ontspannen, speels, onvoorwaardelijk acceptierend)
- Contact met het kind blijft de basis, ouders zullen dus actief hun ervaring uit de vorige fase moeten inzetten
- “Leren is leuk”: via spel en op speelse wijze kan het kind enorm veel leren. Zeker in de beginfase waarin de controle nog erg bij het kind ligt zal de ouder heel creatief en speels omspringen met het aanbieden van leerervaringen. In latere fasen, waarin de ouder meer controle kan nemen, kan er eventueel afwisselend “speeltijd” en “leertijd” ingebouwd worden in de sessies.

Het is belangrijk dat ouders bijhouden welke stappen hun kind heeft gezet in zijn/haar leerproces, en dat hun doelen actueel blijven. Dat wil zeggen dat ze doorheen hun programma bepaalde doelen kunnen afsluiten als die bereikt zijn, en nieuwe doelen in de plaats kunnen laten komen. Ouders kunnen hun programma draaien zolang ze dat willen, ze kunnen op bepaalde momenten de intensiteit verminderen of net opdrijven. Sommige ouders stoppen met hun programma omdat ze hun doelen bereikt hebben, anderen blijven doorheen de hele kindertijd het programma draaien. Hier geldt opnieuw het principe van “eigen regie door ouders”, zij bepalen.

Spelers

Ouders kunnen ervoor kiezen om de speelsessies niet alleen uit te voeren, en spelbegeleiders in te zetten in hun programma. Deze begeleiders worden “spelers” genoemd. Ouders kunnen één of meerdere spelers in hun team hebben, vrijwillig of tegen betaling (bv. via persoonsgebonden budget). De voordelen zijn dat een kind met zijn/haar spelers meer speelsessies kan hebben, dat het andere mensen leert kennen, dat spelers kunnen meedenken over het kind en de invulling van de speelsessies,... Ouders moeten echter wel tijd investeren in de spelers en hen begeleiden in een leerproces. Voor de meeste ouders wegen de voordelen en de verrijking voor het programma die spelers met zich meebrengen sterk op tegen de investering die ze voor hen doen.

Conclusie: De werkzame bestanddelen (werkwijzen) van CSL in een notendop

Voor de **ouders** (doorheen de cursus):

- A. Het aanbieden van kennis en inzichten over:
  - a. De problematiek, ontwikkeling, gevoeligheden, uitdagingen en leefwereld van het kind met ASS.
  - b. Attitudes en overtuigingen (van ouders, maar ook van de omgeving), en hun impact op het handelen.
  - c. Moeilijk te begrijpen gedrag van het kind met ASS.
  - d. Emoties en het belang van emotionele ontlading.
  - e. Verwachtingen en doelen (belang van het “niet nodig te hebben” dat doelen worden bereikt).
  - f. Het belang van zelfzorg en steun voor ouders.
- B. Training op vlak van houdingsbewustzijn (zowel over houding t.a.v. zichzelf als ouder als t.a.v. het kind):
  - a. Aanzetten tot “algemene zelfreflectie” en zelfonderzoek.
  - b. Concrete manieren om de eigen houding en overtuigingen te onderzoeken (vanuit concrete situaties).
- C. Het aanbieden van concrete handvatten/werkwijzen om met het kind in contact te treden:
  - a. Leren hoe af te stemmen op het kind (vanuit de noden en het perspectief van het kind).
  - b. Leren controle te geven aan het kind, mee te doen met het kind en de eigen expressie te gebruiken.
- D. Aanleren van concrete vaardigheden:

- a. Voor het omgaan met moeilijk te begrijpen gedrag (bv. niet bekrachtigen)
  - b. Voor het analyseren van situaties met moeilijk te begrijpen gedrag (bv. ABC-schema's – Om inzicht te verwerven in de mogelijke functie van gedrag, het beter te begrijpen).
  - c. Om met emoties om te gaan (bv. emotionele ontlading).
  - d. Om de ontwikkeling van het kind stimuleren doorheen de techniek van contactgericht leren (doelen opstellen, vertrekken vanuit motivaties en interesses kind, manieren om te bekrachtigen,...)
- E. Praktische ondersteuning:
- a. Bij het opstellen van een werkplan (korte- en lange termijn doelen, strategieën,...)
  - b. Bij de concrete organisatie van het speelprogramma (bv. speelkamer inrichten, planning opmaken,...)
  - c. Bij het werven van vrijwilligers (spelers) voor het speelprogramma.
- ⇒ Deze werkwijzen worden allen aangeboden vanuit de **visie “kracht en empowerment van ouders”**.

Voor het **kind** (in het speelprogramma):

- A. De speelkamer als optimale speel- en leeromgeving:
    - a. Afgestemd op de sensorische noden, interesses en motivaties van het kind.
    - b. Een veilige ruimte waar het kind de controle heeft.
  - B. Ouders (spelers) die in hun houding en gedrag volledig afstemmen op het kind:
    - a. Leggen de controle bij het kind, wachten tot het kind initiatief neemt.
    - b. Participeren optimaal in activiteiten van het kind.
    - c. Oordelen niet, stellen geen verwachtingen, leggen geen druk op het kind.
  - C. Leer- en ontwikkelingskansen (uitnodiging tot leren):
    - a. Vanuit de interesses en motivaties van het kind en op een leuke manier.
    - b. Op maat van het kind, zonder druk.
  - D. Sociale contacten in de speelkamer:
    - a. Contact in een veilige omgeving op voorwaarde van het kind.
    - b. (Spelers die het netwerk van het kind vergroten.)
- ⇒ Deze werkwijzen worden allen aangeboden vanuit **houding van onvoorwaardelijke acceptatie en afstemming**.

B. Uitvoeringseisen en kwaliteitsbewaking

Uitvoeringseisen:

De **eerste fase** van de interventie bestaat uit de cursus die wordt aangeboden door medewerkers van stichting Horison. Er zijn geen andere organisaties die de cursus aanbieden. Om cursusleider te kunnen worden moet men de “trainerscursus CSL” volgen die aangeboden wordt door stichting Horison. Voorwaarden om de trainerscursus te kunnen volgen zijn:

- Kennis van en ervaring met de methode, minimaal 2 jaar;
- Zelf module 1 en 2 gevolgd hebben;
- HBO (Hoger Beroepsonderwijs) gevolgd hebben of ervaringsdeskundige zijn (ouder, speler), of heel nauw betrokken zijn;
- Ervaring hebben in het begeleiden van groepen en ouders;
- Basiskennis hebben (op HBO niveau) over de ontwikkeling van een kind en ASS in het algemeen;
- Bewust zijn van eigen houding en bereid zijn om deze steeds weer te onderzoeken;

- Een levenshouding hebben die een referentie vormt voor het gedachtegoed van de methode;
- Bereid zijn om huiswerkopdrachten te maken, intervisie en attitudetraining te volgen;
- Bevoegd zijn: VOG – Verklaring Omtrent Gedrag, VAR – Verklaring ArbeidsRelatie, HBO-niveau, verzekerd, positieve reacties van ouders, keurmerk voor de zorg;

De **tweede fase** wordt volledig uitgevoerd door de ouders zelf, tenzij ze extra ondersteuning inroepen van stichting Horison. De personen die deze extra ondersteuning bieden zijn “gekwalificeerde CSL-coaches” van de stichting. Daarnaast kunnen ouders beroep doen op de spelersvereniging van de stichting om spelers in te zetten in het programma van hun kind. Deze spelers zijn eveneens opgeleid door Horison en vormen samen “vereniging Berk”.

Voor de ouders zelf zijn er geen eisen, behalve de indicaties en contra-indicaties die terug te vinden zijn onder “doelgroep”. Ouders die zelf spelers inzetten in hun programma zijn verantwoordelijk om hen op te leiden en zo te zorgen voor een goede overdracht de methode.

Kwaliteitsbewaking:

Gedurende de cursus wordt de kwaliteit bewaakt door een voortdurende terugkoppeling naar de deelnemers, door gezamenlijke oefeningen en kringgesprekken. Op die manier verzekeren de cursusleiders zich ervan dat de deelnemers met alles mee zijn en tegen het einde van de cursus alle informatie en vaardigheden hebben verworven die nodig zijn om een programma op te zetten. Hun houvast is hierbij de handleiding van de cursus, waarin de inhoud staat omschreven.

De kwaliteitsbewaking in de tweede fase gebeurt door de ouders zelf, zij zijn verantwoordelijk voor hun programma en bijgevolg ook voor de kwaliteit ervan. Het kind vormt hierbij eigenlijk de toetssteen.

Context / overige randvoorwaarden voor toepassing

Hier worden kort een aantal zaken herhaald die verwerkt zijn in bovenstaande omschrijving van de interventie.

Bejegeningsaspecten:

- Voor de ouder (door de CSL-cursusleiders):
  - o Empowerment;
  - o Benadrukken van “eigen kracht van ouders”.
- Voor het kind (door de ouders/spelers):
  - o Basishouding van onvoorwaardelijke acceptatie (zonder oordelen en verwachtingen t.a.v. het kind);
  - o Ontspannen, speelse en open houding;
  - o Geloof in de mogelijkheden van het kind;
  - o Gebruik van de eigen expressie (bv. “groot” reageren bij stapjes in de goede richting, “klein” reageren bij uitdagend gedrag, dit niet bekrachtigen).

Materiële, financiële en organisatorische aspecten:

- Materieel:
  - o Ouders kunnen een ruimte inrichten als speelkamer

- Ouders kunnen de speelkamer inrichten met spel- en ontwikkelingsstimulerend materiaal
- Financieel:
  - Kostprijs van de cursus: €285 per module (*maar zie opmerking na conclusie module 2*)
  - Verplaatsing van- en naar de cursus, maaltijden tijdens de cursus
  - Kosten van materiaal voor inrichten speelkamer
- Organisatorisch:
  - Ouders (of één van de ouders) moet(en) zich kunnen vrijmaken om de cursus te volgen
  - Ouders moeten het programma uitwerken en opstarten, dit vergt tijd en organisatie

Overeenkomsten met andere interventies

De Contactgericht Spelen en Leren-methode is gegroeid uit de persoonlijke ervaringen van A. Groot en een combinatie van aantal relatiegerichte interventies die bedoeld zijn om de ontwikkeling van kinderen (met ASS) te stimuleren. Concreet gaat het om: de Son Rise-methode, de Growing Minds-methode en de Floortime methode. Dit zijn alle drie methoden die uitgevoerd (kunnen) worden door ouders, die kind-gecentreerd zijn en die de ouder-kindrelatie als basis nemen om het kind te stimuleren in zijn/haar ontwikkeling. Hier wordt kort een overzicht gegeven van de voornaamste kenmerken van deze methoden en de gelijkenissen en verschillen met CSL. Het is belangrijk om te weten dat deze methoden aan de basis liggen van CSL, maar dat de methode zelf een sterke eigenheid en uniciteit heeft, voornamelijk omwille van de “eigen regie door ouders”-insteek en de ruime doelstelling (zowel beïnvloeden van opvoedingshandelen als attitude ouders, werken aan ouder-kind interactie en stimuleren ontwikkeling kind) die erin vervat zit. Ook omwille van culturele verschillen is het Nederlandse CSL verschillend van deze, in origine, Amerikaanse interventies (die ondertussen ook in Nederland aangeboden worden).

Son Rise (Kaufman)

Het Son Rise programma kan gezien worden als de methode die, op het eerste zicht, het meest gelijkenis vertoont met CSL. Het is een relatiegerichte methode waarbij attitude eveneens een essentieel element vormt. Binnen Son Rise gebruikt men de “option methode” om overtuigingen te onderzoeken, deze methode wordt ook gebruikt in CSL. Het traject van de methode is eveneens gelijkaardig. Er wordt gestart met een cursus waarin ouders manieren leren om contact te maken met hun kind en inzicht verwerven in zijn/haar belevingswereld. Het werken aan attitude neemt ook een belangrijke plaats in. Na de cursus starten ouders met een thuisprogramma waarbij ook een speelkamer ingezet wordt.

Er zijn echter een aantal belangrijke verschillen tussen Son Rise en CSL. Het eerste verschil is dat Son Rise claimt dat ze kinderen met ASS kunnen “genezen”. Ze spreken dan ook over “treatment” en promoten dit concept op hun website door middel van getuigenissen van ouders die aangeven dat hun kind genezen is van ASS. Stichting Horison staat niet achter deze verwoording en visie. Ze gaan niet akkoord met het idee dat kinderen met ASS “behandeld” moeten worden in termen van genezing, want ze beschouwen hen niet als “ziek”. Een tweede verschil is de uitvoering van de methode door ouders. Bij CSL kiezen ouders zelf de intensiteit van hun programma, de frequentie van hun speelsessies, of ze al dan niet spelers willen,... In het Son Rise programma zijn er verschillende mogelijkheden op vlak van intensiteit en het inzetten van vrijwilligers, maar deze liggen duidelijk vast in protocollen en moeten door ouders op die manier opgevolgd worden. De uitvoering van de methode wordt dus veel strikter vastgelegd, en ouders worden minder vrij gelaten in hun keuzes over het programma. Een laatste verschil is dat bij Son Rise de nadruk meer lijkt te liggen op “relatie- en contact” en minder op het doelgericht en stapsgewijs de “ontwikkeling stimuleren”. Voor inspiratie over werkwijzen voor het stimuleren van ontwikkeling heeft CSL zich bijgevolg gebaseerd op andere methodes.

Growing Minds (Wertz)

Growing Minds is een relatiegerichte methode die als doel heeft om kinderen met ASS te stimuleren in hun ontwikkeling op een zodanige manier dat het kind, na het doorlopen van het traject, naar school kan gaan. Attitude vormt een belangrijke component, naast het werken op maat en het opbouwen van de relatie met het kind. Alvorens gestart kan worden brengen ouders de ontwikkeling van hun kind in kaart doorheen een uitgebreide observatielijst. De methode loopt vervolgens in vier fasen. In de eerste fase wordt gestart met “volgen”; ouders geven hun kind de leiding, zijn hyper-responsief en richten zich vooral op relatie-opbouw. Deze fase wordt gevolgd door “geven en nemen”, nadien komt een fase met duidelijk afgeleide “speeltijd en schooltijd” en als laatste fase de integratie van het kind in een school. Ouders krijgen aan de start van de interventie een cursus, waarna ze hun programma uitwerken. Het educatieve element staat in Growing Minds erg op de voorgrond. Men verwijst in deze methode ook naar methodieken als ABA (applied behavioural analysis) om het kind zaken aan te leren, maar benadrukt hierbij dat de achterliggende attitude sterk verschillend is. Bij ABA is de “leraar” meestal heel neutraal en staat de relatie niet centraal. Binnen Growing Minds is de relatie met het kind het uitgangspunt en wordt er heel warm en enthousiast omgesprongen met het kind tijdens leermomenten. Het verschil met CSL is dat er niet expliciet gebruik gemaakt wordt van een speelkamer en dat de doelstelling gericht is op het kind en vooral op het educatieve element. Er is dus niet zozeer een gerichtheid op het opvoedingshandelen van de ouders en op het opvoedingsproces in ruimere zin, zoals bij CSL. Gelijkenissen met CSL zijn vooral te vinden in het stimuleren van ontwikkeling (waarvoor CSL veel inspiratie heeft gehaald uit Growing Minds) en in het relatiegerichte in combinatie met attitude.

Opmerking: De hierboven gegeven omschrijving is slechts een ruwe schets van de Growing Minds methode. Op de website van de organisatie kunnen allerlei interventies gevonden worden die meer of minder intensief zijn, en die gericht zijn op specifieke doelgroepen binnen de groep van kinderen met ASS.

Floortime (Greenspan)

De floortime-methode is een ontwikkelingsgerichte benadering die uitgewerkt is voor kinderen met allerlei beperkingen en problematieken, dus niet alleen voor kinderen met ASS. Binnen Floortime is men geen voorstander van het labellen van kinderen, en gaat men uit van het unieke in elk kind om hier dan op in te spelen met een aanpak op maat. De methode vertrekt vanuit een theorie over zes ontwikkelingsmijlpalen die elk kind bereikt doorheen zijn leven. Normaal gesproken bereiken kinderen deze mijlpalen spontaan, maar kinderen met nood aan “speciale aandacht”, hebben hier hulp en ondersteuning bij nodig. In de methodiek is het sensorische profiel van het kind, en het in rekening brengen van diens gevoeligheden en sterke kanten, heel belangrijk. Ouders starten met een observatie van het kind, brengen in kaart welke mijlpalen het kind reeds gehaald heeft en wat de gevoeligheden en sterktes van hun kind zijn. Vervolgens worden er manieren omschreven om het kind naar de volgende mijlpaal te leiden via het inzetten van diens sterktes en het werken aan gevoeligheden. Dit doorheen de “floortime”: korte speelsessies van 20 à 30 minuten met het kind, om te werken aan concrete zaken in zijn/haar ontwikkeling. Over de methodiek is een uitgebreid boek geschreven waarmee ouders in principe aan de slag kunnen. Daarnaast worden er cursussen georganiseerd voor ouders, maar zijn er ook therapeuten die getraind zijn in de methodiek en die ouders professioneel kunnen ondersteunen. Een element dat heel belangrijk is in Floortime en dat ook teruggevonden wordt in CSL is het aanspreken van de motivaties en interesses van je kind, om deze op allerlei manieren te verwerken in leersituaties. Ook het afstemmen op het profiel van je kind en het inzetten van zijn/haar sterktes zijn zaken die in CSL verwerkt zijn. Attitude is belangrijk in Floortime, maar

vormt niet de kern van de methode, zoals dit bij CSL wel het geval is. De verschillen tussen CSL en Floortime zijn gelijkaardig aan de verschillen tussen CSL en Growing Minds. Het “eigen kracht van ouders”-stuk dat sterk in CSL terugkomt is minder in Floortime verwerkt; de doelstelling is voornamelijk gericht op het kind, en ook vooral op het educatieve stuk. Daarnaast wordt er geen gebruik gemaakt van een speelkamer en kan de methode ook uitgevoerd worden door professionals in plaats van door ouders.

Bronvermelding

Contactgericht Spelen en Leren-methode:

Contactgericht Spelen en Leren. (n.d.). Retrieved from <http://www.horison.nl/>

Groot, A., & Hendriks, I. (2013). *Handleiding trainer CSL*. Unpublished manuscript.

Groot, A., & Wesselink-ten Thije, W. (2013). *Handleiding basiscursus. Contactgericht spelen en leren module 1*. Unpublished manuscript.

Groot, A., & Wesselink-ten Thije, W. (2013). *Handleiding basiscursus. Contactgericht spelen en leren module 2*. Unpublished manuscript.

Groot, A., & Wesselink-ten Thije, W. (2013). *Werkboek contactgericht spelen en leren*. Unpublished manuscript.

Contactgericht Spelen en Leren achtergrondinformatie:

Visie op ontwikkeling:

Delfos, M. F., & Groot, N. (2013). *Autisme vanuit een ontwikkelingsperspectief* (2nd ed.). Amsterdam, The Netherlands: SWP.

Visie op sensorisch functioneren van kinderen met ASS:

Bogdashina, O. (2004). *Waarneming en zintuiglijke ervaringen bij mensen met Autisme en Aspergersyndroom. Verschillende ervaringen, verschillende werelden* (J. Siebelink, Trans.). Antwerp, Belgium: Garant.

Attitude:

Kaufman, B. N. (1999). *Kies voor geluk* (2nd ed.), (K. Gerritsen, Trans.). Utrecht, The Netherlands: Het Spectrum.

Overeenkomstige interventies:

Son Rise:

Kaufman, B. N. (1998). *Verbroken stilte* (8th ed.) (K. Gerritsen, Trans.). Houten, The Netherlands: Holkema & Warendorf.

The son rise program. (n.d.). Retrieved from <http://www.autismtreatmentcenter.org/>

Growing Minds:

Wertz, S. R. (2007). *Growing minds. Advanced training workshop syllabus*. Unpublished manuscript.

Growing minds autism programs. (n.d.). <http://www.autism-programs.com/index.htm>

Floortime:

Greenspan, S. I., Wieder, S., & Simons, R. (2003). *Als uw kind speciale aandacht nodig heeft. Intellectuele en emotionele groei stimuleren* (A. Hazenberg, J. B. Kanon, & E. Stribos, Trans.). Antwerp, Belgium: Kosmos-Z&K.

The Greenspan floortime approach. (n.d.). Retrieved from <http://www.stanleygreenspan.com/>